

Міжнародна економіка

Святослав ЖУКОВ

**ЕМПІРИЧНИЙ АНАЛІЗ
ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
ПІДПРИЄМСТВ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ**

Резюме

Проведено емпіричне дослідження підприємств Закарпатської області як основних суб'єктів економічної складової інтеграційних процесів, зокрема в напрямку Європейського Союзу. З'ясовано основні фактори впливу на прагнення підприємств вступити в ЄС та активізації подальшої співпраці в напрямку євроінтеграції. Сформовано схему регіональних підходів до євроінтеграції підприємницьких структур Закарпаття.

Ключові слова

Європейський Союз, євроінтеграція, міжнародне підприємництво, міжнародне співробітництво, переваги і ризики євроінтеграції.

Класифікація за JEL: F50.

© Святослав Жуков, 2012.

Жуков Святослав, канд. екон. наук, ст. науковий співробітник, Закарпатський регіональний центр соціально-економічних і гуманітарних досліджень НАН України.

Вступ

Процеси міжнародної інтеграції на світовому і регіональному рівнях безпосередньо впливають на економічний розвиток і міжнародне співробітництво країн, одним із визначальних рис яких є транснаціоналізація підприємницької діяльності. Саме тому розвиток усіх форм підприємництва – малого, середнього та великого – є важливим стратегічним вектором економічної політики країни, її регіонів.

Зміни зовнішніх геополітичних і геоекономічних умов на європейському континенті зумовили необхідність аналізу та перегляду економічної політики України. Особливо гостро це питання постає перед прикордонними областями України, де необхідною забезпечувальною умовою інтеграційних процесів є орієнтація на збалансований розвиток великих, середніх і малих підприємств як основних євроінтеграційних агентів.

Для проведення даного дослідження вивчено певне коло питань серед підприємств, які є суб'єктами зовнішньоекономічної та міжнародної діяльності. Для цього було опитано шляхом самостійного заповнення анкет керівників підприємств чи осіб, яким вони делегували такі повноваження. Отже, об'єктами даного дослідження стали 90 підприємств з усіх 13-ти районів Закарпатської області, а вибірка становила близько 10 %.

Результати дослідження

На першому етапі проаналізуємо ідентифікаційні дані об'єктів дослідження. Біля 90 % підприємств були засновані вже за часів незалежності України та мають приватну форму власності (80 підприємств – 89 %). У ході опитування було визначено національну належність підприємств (рис. 1).

На основі даних рис. 1 можна стверджувати, що, з одного боку, співвідношення 46 % національних підприємств та інших 50 % фірм, які мають стосунок до іноземних суб'єктів підприємництва, є хорошим показником. З іншого боку, враховуючи значний фактор прикордонності Закарпатської області, цей показник мав би бути більшим.

Усі підприємства, які були досліджені, мають певні напрями міжнародної співпраці (табл. 1). Переважають тут підприємства, які займаються двома видами міжнародної підприємницької діяльності (іх 11).

Рисунок 1

**Національна належність досліджуваних підприємств
Закарпатської області, 2010 р.**

Джерело: розроблено автором.

Таблиця 1

**Напрями міжнародної співпраці досліджуваних підприємств
Закарпатської області, 2010 р.**

Напрями міжнародної діяльності підприємств	Кількість підприємств
<i>Один напрям діяльності</i>	12
Експортна	1
Імпортна	3
Експортно-імпорتنі операції	2
Спільне підприємництво	1
Іноземне підприємство	0
Підприємство з іноземними інвестиціями	3
Підприємство, яке співпрацює з фірмами з країн ЄС	2
<i>Два напрями діяльності</i>	11
<i>Три напрями діяльності</i>	2
<i>Чотири напрями діяльності</i>	1
<i>Не відповіли</i>	1

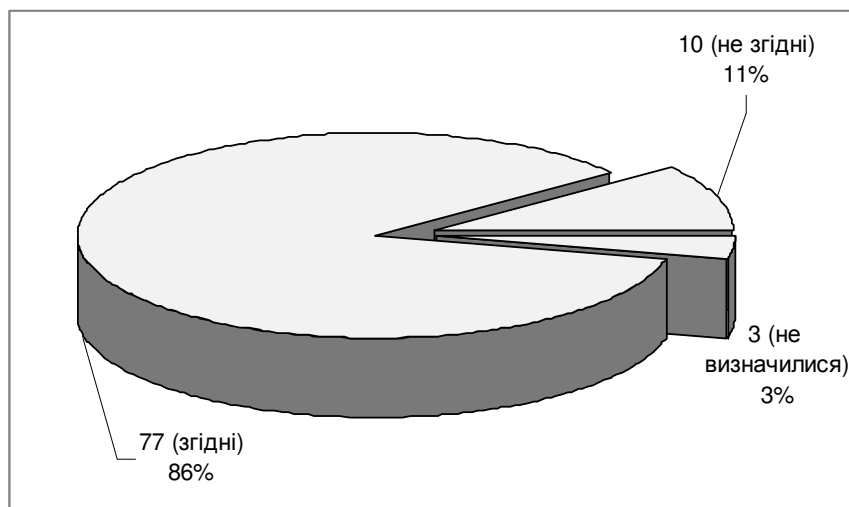
Джерело: розроблено автором.

Проаналізувавши першу загальну частину анкети, тобто ідентифікаційні дані про підприємства, перейдемо до аналізу її основної частини.

Першим запитанням цієї частини було: Чи згодні ви з прагненням вступу України до ЄС? Розподіл відповідей показано на рисунку 2.

Рисунок 2

**Визначення прагнення вступу України до ЄС
серед досліджуваних підприємств Закарпатської області, 2010 р.**

Джерело: розроблено автором.

Так 77 підприємств, тобто 86 % згодні із вступом України до ЄС, 10 фірм (11 %) – не згодні з таким прагненням нашої країни, а 3 підприємства, що становило лише 3 %, не визначилися з цим питанням.

Підприємствам було запропоновано визначити переваги і ризики для регіону від вступу України до ЄС, що знайшло своє відображення в таблиці 2. Зведені відповіді проранжовані таким чином, що 1 означає найважливішу перевагу/ризик, 2 – менш важлива, ніж 1, і т. д. Аналогічне ранжування зберігається і за наступними таблицями 2–5, 8, 9.

Таблиця 2

**Переваги і ризики для Закарпатської області
від вступу України до ЄС (відповіді підприємств), 2010 р.**

Перелік факторів переваг і ризиків	На рівні регіону
<i>Переваги</i>	
Рівень заробітної плати	13
Виплати по безробіттю	12
Медичне забезпечення	7
Вільний рух капіталу між країнами	3
Вільний рух робочої сили	5
Екологічні стандарти	9
Підвищення рівня життя	1
Підвищення рівня політичної свободи	10
Економічна стабільність	2
Доступ до європейських ринків збуту продукції	4
Доступ до європейських ринків капіталу	11
Доступ до нових технологій	8
Перехід до європейських стандартів освіти	6
<i>Ризики</i>	
Часткова втрата суверенітету	6
Недостатня конкурентоспроможність продукції вітчизняного виробника	2
Зростання рівня цін	1
Можливість зниження частки вітчизняного виробництва	4
Зростання рівня безробіття	3
Втрата висококваліфікованих кадрів	5
Асиметрія відносин між підприємницькими структурами	7

Джерело: розроблено автором.

Для ефективного аналізу таблиці 2 доцільно поділити всі чинники переваг (їх 13) і ризиків (їх 7) на три групи: найбільш важливі (для переваг – 1–5, для ризиків – 1–3), середньої важливості (для переваг – 6–9, для ризиків – 4,5) і менш важливі (для переваг – 10–13, для ризиків – 6,7) (табл. 3).

Аналізуючи таблицю 3, визначимо особливість найважливіших факторів переваг. Так, безперечним є прагнення підприємств до підвищення рівня життя та економічної стабільності, що дасть можливість підвищити купівельну спроможність населення і це безпосередньо позначиться на реалізації продукції. Вільний рух капіталу між країнами, доступ до європейських ринків

збуту продукції та вільний рух робочої сили вплинуть на міжнародний поділ праці і міжнародний рух капіталу, що є одними з основних умов економічної інтеграції країн.

Таблиця 3

Групування переваг і ризиків для Закарпатської області за ступенем важливості (відповіді підприємств), 2010 р.

№ по важливості	Фактори переваг	Фактори ризиків
<i>найбільш важливі</i>		
1	підвищення рівня життя населення	зростання рівня цін
2	економічна стабільність	недостатня конкурентоспроможність продукції вітчизняного виробника
3	вільний рух капіталу між країнами	зростання рівня безробіття
4	доступ до європейських ринків збуту продукції	
5	вільний рух робочої сили	
<i>середньої важливості</i>		
1	перехід до європейських стандартів освіти	можливість зниження частки вітчизняного виробництва
2	медичне забезпечення	втрата висококваліфікованих кадрів
3	доступ до нових технологій	
4	екологічні стандарти	
<i>найменш важливі</i>		
1	підвищення рівня політичної свободи	часткова втрата суверенітету
2	доступ до європейських ринків капіталу	асиметрія відносин між підприємницькими структурами
3	виплати по безробіттю	
4	рівень заробітної плати	

Джерело: розроблено автором.

Водночас найбільш значущими ризиками підприємства вважають зростання рівня цін, недостатню конкурентоспроможність продукції вітчизняного виробника і їх продукції, а також зростання рівня безробіття. Такий вибір аргументується близькістю кордонів і інформацією від сусідніх країн, які у

2004 році вступили до ЄС. Усі вони в перші роки членства в ЄС пережили значне підвищення цін, виявили неконкурентоспроможність національних підприємств і, як наслідок, їх масове закриття чи реорганізації (альянси, поглинання, злиття). Це супроводжується зниженням частки вітчизняного виробництва (фактор ризику середнього ступеня загрози). Усе це спонукало до зростання рівня безробіття і відповідно до міжнародної, переважно всередині інтеграційного угруповання (ЄС) міграції. При цьому немінуча втрата висококваліфікованих кадрів (фактор ризику середнього ступеня загрози).

Після найважливіших факторів переваг, тобто «хліба насущного», до групи переваг середньої важливості погляди населення закономірно спрямовуються в бік освіти і науки, медичного забезпечення, доступу до новітніх технологій та екології.

Згідно з таблицею 3, після отримання перелічених вище переваг населення замислюється про підвищення рівня політичної свободи і забезпечення права вибору, а також про підвищення соціальних стандартів і гарантій: соціально-матеріальне забезпечення, виплати по безробіттю, підвищення рівня заробітної плати.

Найменшими ризиками для населення є часткова втрата суверенітету й асиметрія відносин між підприємницькими структурами різних країн.

Наступне питання анкети мало на меті визначити думку представників підприємств щодо заходів, які необхідно зробити для прискорення вступу України в ЄС та для формування регіональної моделі сприяння цьому в політичній та економічній сфері. Це знайшло своє відображення в таблиці 4.

Таблиця 4

Політичні та економічні заходи для прискорення вступу України в ЄС (відповіді підприємств Закарпатської області), 2010 р.

Необхідні заходи для прискорення вступу України в ЄС	На рівні регіону
<i>у політичній сфері</i>	
Забезпечити свободу парламентських, президентських виборів та виборів до місцевих органів влади	8
Забезпечити умови для створення і функціонування демократичних інституцій, неурядових організацій, незалежних ЗМІ	2
Посилити боротьбу з організованою злочинністю та корупцією	1
Забезпечити захист особистих свобод громадян	7
Посилити боротьбу з відмиванням коштів	1
Створити надійні інституції у сфері юстиції та внутрішніх справ	6

Необхідні заходи для прискорення вступу України в ЄС	На рівні регіону
Протидіяти дискримінації в усіх сферах суспільного життя	5
Забезпечити незалежність судової влади та покращення роботи судів	4
Забезпечити правовий захист прав меншин	9
Забезпечити інформованість суспільства про політичні переваги та ризики вступу до ЄС	3
Сформувати усвідомлення суспільства як частини політичної Європи	5
<i>в економічній сфері</i>	
Забезпечити макро-/ регіональну економічну стабільність	4
Створити ринкові інститути	6
Створити сприятливе середовище для ведення підприємницької діяльності	2
Поліпшити умови конкуренції	9
Сформувати правове/ нормативне забезпечення ринкових перетворень	5
Створити сприятливий інвестиційний клімат	1
Здійснити адміністративну та структурні реформи	8
Лібералізувати торговельний режим	7
Забезпечити підвищення кваліфікації робочої сили	3
Покращити структуру експорту, диверсифікувати його	11
Забезпечити зниження матеріало- та енергоємності виробництва	8
Забезпечити інформованість суспільства про економічні переваги та ризики вступу в ЄС	6
Сформувати усвідомлення підприємництва як частини економічної Європи	10

Джерело: розроблено автором.

У даному випадку знову-таки доцільно поділити всі політичні та економічні заходи на три групи: найбільш важливі (для політичних заходів – 1–4, для економічних заходів – 1–5), середньої важливості (для політичних заходів – 5–7, для економічних заходів – 6–8) і менш важливі (для політичних заходів – 8–9, для економічних заходів – 9–11) (табл. 5).

Аналіз таблиці 5 дає нам змогу визначити особливість найважливіших політичних заходів. Те, що в цю групу підприємства насамперед включили посилення боротьби з відмиванням коштів і організованою злочинністю та корупцією, свідчить про наявність цих украй негативних чинників на Закарпатті. До того ж, Президент України В. Ф. Янукович боротьбу з цими явищами

вважає пріоритетними у своїй економічній політиці [1]. У свою чергу, це забезпечить належні умови для прискорення розвитку малого і середнього бізнесу, забезпечить покращення інвестиційного клімату. Це розуміють підприємці та наголошують у своїх відповідях на анкетні запитання. Наступним важливим заходом підприємницьке середовище вважає забезпечення інформованості суспільства про політичні переваги та ризики вступу України в ЄС. Не менш важливим для представників підприємницьких структур є незалежність судової влади та покращення роботи судів. Оскільки для бізнесу Закарпаття, як і всієї України, є великою проблемою захищати в судах свою власність і діяльність. Особливо це пов'язано з іноземними інвестиціями.

Таблиця 5

Групування за ступенем важливості політичних та економічних заходів (відповіді підприємств Закарпатської області), спрямованих на прискорення вступу України в ЄС, 2010 р.

№ за важливістю	Політичні заходи	Економічні заходи
<i>найбільш важливі</i>		
1	Посилити боротьбу з відмиванням коштів; Посилити боротьбу з організованою злочинністю та корупцією	Створити сприятливий інвестиційний клімат
2	Забезпечити умови для створення і функціонування демократичних інституцій, неурядових організацій, незалежних ЗМІ	Створити сприятливе середовище для ведення підприємницької діяльності
3	Забезпечити інформованість суспільства про політичні переваги та ризики вступу в ЄС	Забезпечити підвищення кваліфікації робочої сили
4	Забезпечити незалежність судової влади і покращення роботи судів	Забезпечити макро- і регіональну економічну стабільність
5		Сформувані правове/ нормативне забезпечення ринкових перетворень

№ за важливістю	Політичні заходи	Економічні заходи
<i>середньої важливості</i>		
1	Протидіяти дискримінації в усіх сферах суспільного життя; Сформуванати усвідомлення у суспільства як частини політичної Європи	Створити ринкові інститути; Забезпечити інформованість суспільства про економічні переваги та ризики вступу в ЄС
2	Створити надійно діючі інститути у сфері юстиції та внутрішніх справ	Лібералізувати торговельний режим
3	Забезпечити захист особистих свобод громадян	Здійснити адміністративну та структурні реформи; Забезпечити зниження матеріаломісткості виробництва
<i>найменш важливі</i>		
1	Забезпечити свободу парламентських, президентських виборів і виборів до місцевих органів влади	Поліпшити умови конкуренції
2	Забезпечити правовий захист прав меншин	Сформуванати усвідомлення підприємництва як частини економічної Європи
3		Покращити структуру експорту, диверсифікувати його

Джерело: розроблено автором.

Серед вкрай важливих економічних заходів підприємства вважають створення сприятливого інвестиційного клімату і мезо- і макросередовища для ведення підприємницької діяльності в регіоні. Для цього, на їхню думку, обов'язково потрібно забезпечити підвищення кваліфікації робочої сили. Усе це, безумовно, приведе до забезпечення мезо- і макроекономічну стабільності. Але такого роду заходи неможливі без відповідного рівня правового і нормативного забезпечення ринкових перетворень як на рівні регіону, так і в країні загалом.

Критерій протидії дискримінації в усіх сферах суспільного життя підприємці віднесли до середнього рівня важливості. Ця проблема виникає через наявність планових підходів у вирішенні економічних і політичних питань, їх уседозволеність, безнадійність стримує розвиток малого і середнього бізнесу, а представників малого і середнього бізнесу доволі часто спонукають

до закриття. До цієї ж групи підприємці віднесли і критерій щодо боротьби з відмиванням коштів і організованою злочинністю та корупцією. Вважається, що на Закарпатті великого бізнесу не існує, немає кланів олігархів, але має місце недобросовісна конкурентна боротьба із середнім і малим бізнесом. Це підтверджують відповіді представників бізнесу, які прагнуть, щоби прийняті Закони України діяли і застосовувались до всіх однаково. На таких підходах наголошують і представники Ради Європи, що значно посилить інтерес до України і суттєво впливатиме на євроінтеграційні процеси, прискорюватиме їх.

До економічних критеріїв середнього рівня важливості підприємці віднесли такі, як: створення ринкових інституцій (хоча їх на Закарпатті є достатня кількість, але, швидше за все, про їх діяльність недостатньо інформації); забезпечення інформованості суспільства про економічні переваги та ризики вступу до ЄС. Крім того, підприємницьке середовище прагне до лібералізації торговельного режиму і до здійснення адміністративної та структурної реформи. Акцентування уваги підприємців на цих критеріях в анкетах показує, що бізнес бачить перешкоди у своїй діяльності, шукає шляхи їх вирішення і підтримує позитивні кроки в цьому напрямку чинної влади. Бізнес прагне чітких пропозицій, простих правил поведінки. Такі підходи сприятимуть інтеграції.

Забезпечення зниження матеріало- та енергоємності виробництва, тобто сценарій розвитку економіки регіону на інноваційній основі визнаний підприємцями як середньоважливий, хоч у розвинених країнах Європи вони є пріоритетними.

До найменш важливих політичних заходів, згідно з таблицею 5, належить забезпечення свободи парламентських і президентських виборів, а також виборів до місцевих органів влади. Ми частково погоджуємося з представниками підприємств щодо цього, адже з року в рік вибори в Україні всіх рівнів стають більш демократичними. І зовсім закономірно, що на останньому місці за ступенем важливості є прагнення щодо забезпечення правового захисту прав меншин на Закарпатті. У нашому регіоні з цим немає ніяких проблем через багатонаціональність, схожість культур, високий ступінь фактору прикордонності.

Серед найменш важливих економічних заходів підприємці вважають покращення умов конкуренції. Поряд із цим, не надто важливими є формування в підприємницького середовища усвідомлення того, що суб'єкти бізнесу нашого прикордонного регіону є частиною економічної Європи.

Суперечливим є такий економічний захід, як покращення структури експорту та його диверсифікація. З одного боку, це недостатнє розуміння значення експортних операцій для зовнішньоекономічної діяльності Закарпатської області. Натомість, з іншого боку, економіка нашої області не має такої експортноорієнтованої продукції, як, наприклад, в індустріальних східних регіонах України.

Третій розділ анкети стосувався різносторонніх зв'язків і комунікацій підприємств. Було запитано в підприємств, як вони оцінюють свої взаємини з органами державної влади і місцевого самоврядування, громадськими і неурядовими організаціями, вищими навчальними і науковими закладами в напрямку євроінтеграції. Ситуацію, що склалася з цих питань, можна охарактеризувати наступним чином.

З органами державної влади і місцевого самоврядування тільки у 55 % спостерігається співпраця. Це свідчить про недостатню увагу, яку органи влади приділяють підприємницькому сектору, і, навпаки, підприємницькі структури слабо співпрацюють із владними структурами. Але все ж таки, порівняно з відносинами підприємств із громадськими і неурядовими організаціями, це прийнятний результат.

У відносинах з третім сектором у підприємств майже відсутня співпраця (93 %). У такій ситуації вкрай потрібно негайно вживати певних заходів щодо активізації співпраці між цими двома важливими секторами. Тут необхідно використати досвід європейських країн, а органам влади розробити механізми щодо сприяння такого роду відносин.

Ненабагато краща ситуація в підприємств у напрямку співпраці з вищими навчальними і науковими закладами щодо євроінтеграції. Про це свідчить показник у 85 % відсутності зв'язків з вищими навчальними і науковими закладами в напрямку євроінтеграції. Це означає, що підприємців майже не залучають до проведення міжнародних конференцій, семінарів, круглих столів з проблемних питань регіону в напрямку євроінтеграції. А отже, відсутнє наукове обґрунтування більшості економічних питань у сфері міжнародної та зовнішньоекономічної діяльності. У цьому напрямку влада регіону також повинна розробити негайні заходи щодо покращення відносин між підприємництвом та освітою і наукою. Тим більше, для цього є відповідний потенціал і ресурс.

Наступне запитання анкети було спрямоване саме на визначення основних параметрів співробітництва, тобто кількості договорів та їх якісного наповнення. Це запитання було поставлено в розрізі країн та останніх п'яти років. На основі відповідей створено таблицю 6.

Як показує таблиця 6, кількість договорів з країнами-членами ЄС за період 2006–2010 років зросла на 73, тобто на 39 %. Це є позитивною динамікою, яка свідчить про активізацію ділових стосунків між суб'єктами підприємництва України і країн ЄС, що є своєрідним якісним позитивним показником економічної євроінтеграції. Вражає і розширення географії економічних відносин між підприємницькими структурами різних країн світу та України.

Таблиця 6

**Кількість договорів підприємств Закарпатської області
з підприємствами різних країн за період 2006–2010 рр.**

	2006	2007	2008	2009	2010
Кількість договорів	187	177	190	217	260
Країни-члени ЄС, з якими підписано договори	Чехія, Австрія, Угорщина, Словаччина, Румунія, Англія, Бельгія, Італія, Польща, Данія, Франція	Чехія, Австрія, Угорщина, Словаччина, Румунія, Англія, Бельгія, Італія, Польща, Данія, Франція	Чехія, Австрія, Угорщина, Словаччина, Румунія, Англія, Бельгія, Італія, Польща, Данія, Франція	Чехія, Австрія, Угорщина, Словаччина, Румунія, Англія, Бельгія, Італія, Польща, Данія, Франція	Чехія, Австрія, Угорщина, Словаччина, Румунія, Англія, Бельгія, Італія, Польща, Данія, Франція
Інші країни світу	Росія	Росія	Росія, Ізраїль	Росія, Ізраїль, США	Росія, Ізраїль, США, Білорусь, Казахстан, Туркменістан, Нова Зеландія, Індія

Джерело: розроблено автором.

Наступним запитанням анкети мали на меті з'ясувати наявність чи відсутність потреби підприємств у глибокій співпраці з країнами ЄС. Відповіді розподілилися таким чином (рис. 3).

З рисунку 3 видно, що більше половини (52 %) підприємств – 47 – потребують глибокої співпраці з країнами ЄС, що підтверджують дані таблиці 6, які свідчать про те, що більшість підписаних договорів укладено саме з підприємствами-реципієнтами країн-членів ЄС. Підприємства у відповідях окреслили напрямки такої діяльності – інвестиційна, економіко-технологічна, екологічна тощо.

Рисунок 3

**Потреба підприємств Закарпатської області
у глибшій співпраці з країнами ЄС, 2010 р.**

Джерело: розроблено автором.

Підприємствам відомий також досвід регіональної співпраці країн ЄС, який може бути корисним на рівні області для вироблення регіональної моделі сприяння входження України в ЄС, це: а) співпраця «Закарпаттяобленерго» з країнами ЄС; б) співпраця з країнами Вишеградської четвірки, що забезпечить швидший вступ до ЄС.

Цікавими є виокремлення підприємствами регіональних особливостей та невикористаних можливостей Закарпаття, які або вже сприяють, або можуть сприяти формуванню глибшої інтеграції підприємств області з підприємницькими структурами країн-членів ЄС (табл. 7).

Дані таблиці 7 носять практичний рекомендаційний характер. Бачення підприємств дає нам змогу визначити пріоритетні напрямки на найближчий період і сформуванню моделі євроінтеграційного процесу України на регіональному рівні.

Останнє запитання третього розділу анкети спрямоване на те, щоб підприємства визначили найважливіші наявні чинники бізнесу, які допомагають чи, навпаки, гальмують формування регіонального зразка сприяння вступу України до ЄС. Усі відповіді зазначені в таблиці 8.

Таблиця 7

Регіональні особливості та невикористані можливості Закарпаття щодо сприяння формуванню глибшої інтеграції підприємств області з підприємствами країн-членів ЄС (відповіді підприємств), 2010 р.

Особливості	Невикористані можливості
Географічне розміщення, близькість до кордону, безпосереднє сусідство з ЄС	Історична належність до Європи, близькість культури, побуту та традицій з прикордонними країнами ЄС
Спільні історичні корені, багатонаціональний склад населення	Науковий потенціал
Енергетичний і ресурсний потенціал	Поглиблювати можливості для проведення бізнес-форумів, ярмарок, виставок
Наявність кваліфікованої робочої сили	Енергетичний потенціалу гідро- та вітроенергетиці
Наявність СЕЗ і ТПП	виробнича кооперація (використання людського та виробничого ресурсу)
Сприятливий клімат для інвестування, одним із факторів якого є низький рівень достатку мешканців області, що робить їх працю дешевою і цим приваблює інвесторів	Покращення умов для бізнесу із сусідніми державами; зміни в податковому полі
Досвід співпраці із сусідніми країнами і країнами ЦСЄ в різних галузях	Природні ресурси, кваліфіковані трудові ресурси
Потужний рекреаційний і туристичний потенціал	Відміна візового режиму на умовах справедливої співпраці з ЄС
Розвинута транспортна інфраструктура	
Спільна екологічна співпраця	
Розвинута лісова промисловість	
Поступове розширення економічних зв'язків	

Джерело: розроблено автором.

Таблиця 8

Наявні чинники бізнесу, які сприяють або гальмують процес євроінтеграції на рівні регіону (відповіді підприємств), 2010 р.

Наявні чинники бізнесу	Сприяють	Гальмують
Рівень інноваційності бізнесу	1	3
Рівень розвитку людських ресурсів	4	7
Інформаційне забезпечення	6	12
Фінансові ресурси	5	5
Зв'язки, традиції та стратегії розвитку зовнішньоекономічної діяльності бізнесу	9	4
Технологічний рівень підприємства	3	11
Стандарти та якість продукції	8	9
Рівень продуктивності праці	2	8
Загальний імідж успішності / неуспішності бізнесу	9	10
Система мотивації працівників	7	2
Розміщення бізнесу у спеціальних режимах економічної діяльності (деталізуйте, будь ласка)	5	6
Культура виробничої чи іншої діяльності	10	1
<i>Інше</i> : Відміна візового режиму.	11	–
<i>Інше</i> : Митні бар'єри; Небажання іноземних партнерів працювати з українськими підприємствами через несприятливий діловий і політичний клімат	–	13

Джерело: розроблено автором.

Так як і в попередніх випадках доцільним є для ефективного аналізу таблиці 8 розділити всі наявні чинники бізнесу, які сприяють і гальмують (їх 11 і 13 відповідно) на три групи: найбільш важливі (для сприятливих – 1–5, для тих, що гальмують – 1–5), середньої важливості (для сприятливих – 6–8, для тих, що гальмують – 6–9) і менш важливі (для сприятливих – 9–11, для тих, що гальмують – 10–13) (табл. 9).

Аналіз таблиці 9 дає нам можливість констатувати, що найбільш сприятливими наявними підприємницькими факторами процесу інтеграції України на регіональному рівні є інноваційність і технологічність підприємства, продуктивність праці та людський ресурс, а також фінансові ресурси і наявність спеціальної економічної зони (СЕЗ) і території пріоритетного розвитку (ТПР).

При цьому найбільше гальмують наявна культура виробничої діяльності, відсутність мотивації працівників, слабкий рівень інноваційної складової деяких підприємств, недостатній рівень розвитку зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД) підприємств і відсутність відповідної стратегії, а для більшості фірм – і недостатність фінансових ресурсів.

Таблиця 9

Групування сприятливих і гальмівних наявних чинників бізнесу за ступенем важливості (відповіді підприємств), 2010 р.*

№ за важливістю	Сприятливі	Гальмівні
<i>Найбільш важливі</i>		
1	Рівень інноваційності бізнесу	Культура виробничої чи іншої діяльності
2	Рівень продуктивності праці	Система мотивації працівників
3	Технологічний рівень підприємства	Рівень інноваційності бізнесу
4	Рівень розвитку людських ресурсів	Зв'язки, традиції та стратегії розвитку ЗЕД підприємств
5	Фінансові ресурси; Розміщення бізнесу у спеціальних режимах економічної діяльності	Фінансові ресурси
<i>Середньої важливості</i>		
1	Інформаційне забезпечення	Розміщення бізнесу у спеціальних режимах економічної діяльності
2	Система мотивації працівників	Рівень розвитку людських ресурсів
3	Стандарти та якість продукції	Рівень продуктивності праці
4		Стандарти та якість продукції
<i>Найменш важливі</i>		
1	Зв'язки, традиції та стратегії розвитку ЗЕД підприємств; Загальний імідж успішності / неуспішності бізнесу	Загальний імідж успішності / неуспішності бізнесу

№ за важливістю	Сприятливі	Гальмівні
2	Культура виробничої чи іншої діяльності	Технологічний рівень підприємства
3	Відміна візового режиму	Інформаційне забезпечення
4		Митні бар'єри; Небажання іноземних партнерів працювати з українськими підприємствами через несприятливий діловий і політичний клімат

* – при аналізі таблиці 10 необхідно зазначити, що відповіді на одні й ті ж запропоновані запитання надавали різні підприємства, а отже, є деяка невідповідність у групванні сприятливих і гальмівних чинників.

Джерело: розроблено автором.

На середньому рівні сприяння перебуває інформаційне забезпечення, система мотивації працівників, стандарти та якість продукції. До середньої важливості гальмівних чинників підприємства віднесли розміщення бізнесу в спеціальних режимах економічної діяльності (СЕЗ і ТПР), рівень розвитку людських ресурсів, рівень продуктивності праці.

Найменш сприятливими факторами виявилися, на думку підприємців, такі як: зв'язки, традиції та стратегії розвитку ЗЕД підприємств; загальний імідж успішності/неуспішності бізнесу; культура виробничої діяльності; скасування візового режиму. Натомість до найменш гальмівних факторів віднесли наявні стандарти і якість продукції, загальний імідж успішності/неуспішності бізнесу, технологічний рівень підприємств та інформаційне забезпечення.

Четверта, заключна, частина анкети присвячена коментарям і пропозиціям підприємств щодо розробки регіональної моделі сприяння вступу України в ЄС у Закарпатській області. Їм було запропоновано додати ті запитання та відповіді, які з певних причин не були охоплені цією анкетною, але вони вважали їх важливими. Такі питання у вигляді пропозицій були добавлені, а саме:

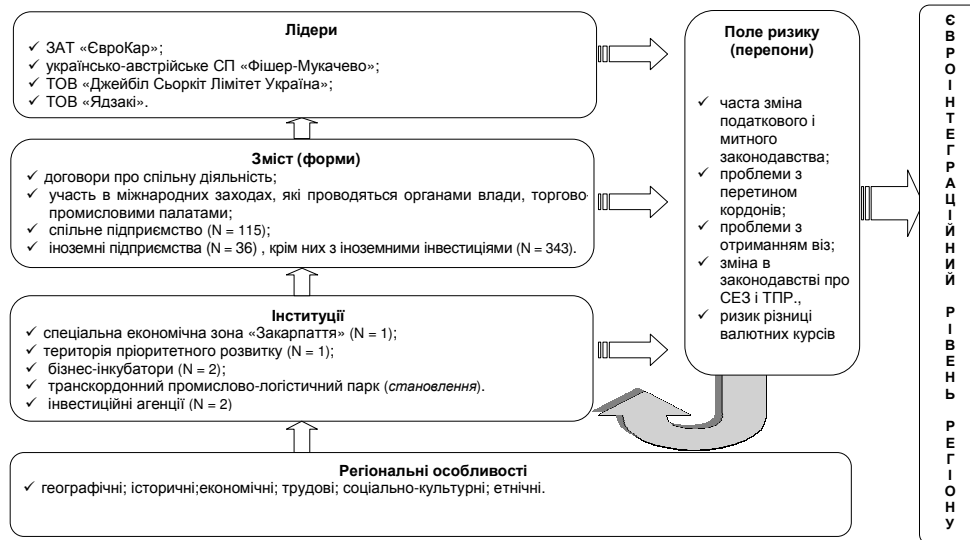
- політична стабільність;
- підвищення рівня підготовки фахівців;
- вивчення досвіду найбільш розвинутих країн та його реалізація в Україні і до того ж за всіма напрямками;
- низький рівень проживання.

Як було зазначено вище, підприємницькі структури є одними з основних суб'єктів євроінтеграційного процесу України на регіональному рівні. Автором

було також з'ясовано ставлення та ступінь залучення підприємництва Закарпаття до процесу євроінтеграції. На основі комплексного аналізу (анкетного опитування, офіційної інформації підприємств) сформовано схему регіональних підходів до євроінтеграції підприємств Закарпаття, зображену на рисунку 4.

Рисунок 4

Регіональні підходи до євроінтеграції підприємницьких структур Закарпатської обл., 2010 р.

Джерело: розроблено автором.

Рисунок 4 містить блоки, які уособили в собі складові регіонального підходу до євроінтеграції підприємницьких структур Закарпатської області. Тут також показано взаємозв'язок між блоками і те, як кінцевий результат визначає євроінтеграційний рівень регіону.

Блок 1 – підприємства-лідери євроінтеграційного процесу: ЗАТ «ЄвроКар», українсько-австрійське СП «Фішер-Мукачево», ТОВ «Джейбіл Сьоркіт Лімітет Україна», ТОВ «Ядзакі».

Блок 2 – змістовна форма, яка складається з таких євроінтеграційних заходів: договори про спільну діяльність; участь у міжнародних заходах, які проводять органи влади, торгово-промислові палати; спільне підприємство; іноземні підприємства та підприємства з іноземними інвестиціями.

Блок 3 – інституційні організації: спеціальна економічна зона «Закарпаття», територія пріоритетного розвитку, бізнес-інкубатори, транскордонний промислово-логістичний парк, інвестиційні агенції.

Блок 4 – регіональні особливості: географічні, історичні, економічні, трудові, етнічні.

Блок 5 – поле ризику (перепони): часті зміни податкового і митного законодавства, проблеми з перетином кордонів, проблеми з отриманням віз, зміни в законодавстві про СЕЗ і ТПР, ризик різниці валютних курсів.

Отже, з більшістю відповідей зведеної анкети підприємців можна і потрібно погодитися, а їхню думку необхідно використати за основу для розробки програми розвитку підприємництва на Закарпатті в контексті європейської інтеграції України та її регіонів.

Висновки

Провівши емпіричне дослідження основних суб'єктів євроінтеграційного процесу – підприємницьких структур, можна сформулювати головний висновок, що більшість з підприємств (86 %) згодні зі вступом України в Європейський Союз і прагнуть подальшої, активнішої співпраці в напрямку євроінтеграції.

У ході аналізу було підкреслено політичні та економічні переваги інтеграції України в ЄС, пов'язані зі створенням надійних механізмів політичної, економічної стабільності та демократії. Зближення з ЄС є гарантією, а виконання його вимог – інструментом розбудови демократичних інституцій в Україні. Крім того, на думку досліджених підприємств, членство в ЄС забезпечить ефективнішу координацію дій з європейськими державами, дасть змогу активізувати міжнародну підприємницьку діяльність в умовах інтернаціоналізації, інтеграції та глобалізації.

Література

1. Янукович В. Ф. Головною стратегічною метою України була, є і буде інтеграція до Європейського Союзу. Ялтинська Європейська стратегія. – Ялта, 2010. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.yes-ukraine.org/ua/events.html?_m=publications&_t=cat&id=75.